

УДК 619: 614.31: 637.12.072:636.081.2

Богатко Н.М., к. вет. н., доцент[©]*Білоцерківський національний аграрний університет***Салата В.З.**, к.вет. н., доцент*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького***Букалова Н.В.**, к.вет. н., доцент*Білоцерківський національний аграрний університет***Каблучко М.В.**, лікар ветеринарної медицини*Управління ветеринарної медицини м. Одеса*

ВИМОГИ ДО МАРКУВАННЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ – ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ

Встановлено вимоги до маркування харчових продуктів в країнах ЄС та в нашій державі згідно з нормативно-правовими документами, в тому числі технічними регламентами, що дає можливість пересічному споживачу купувати безпечні та якісні харчові продукти.

Ключові слова: *маркування, харчові продукти, етикетка, нормативно-правові документи, споживач, склад продукту, безпечність, якість*

Вступ. В 1994 році країни-члени СОТ уклали нову Угоду про технічні бар'єри в торгівлі (Угоду ТВТ). В рамках структури СОТ Угода ТВТ призначена для забезпечення того, що технічні регламенти, стандарти та процедури оцінки відповідності не встановлюватимуть непотрібних бар'єрів в міжнародній торгівлі, визначаючи водночас право членів Угоди, вживати заходів регулювання для досягнення своїх законних цілей. Преамбула Угоди ТВТ чітко підкреслює саме такий баланс: наряду з тим, що технічне регулювання, стандарти та процедури оцінки відповідності не створюватимуть зайвих перешкод для міжнародної торгівлі, визнається, що в жодній країні не можна заважати вживати будь-яких заходів, необхідних для забезпечення: якості її експортних товарів; захисту життя і здоров'я людей, тварин та рослин; захисту навколишнього середовища; запобігання обманній практиці на тому рівні, який вона вважає доцільним; захисту істотних інтересів держави з безпеки [1, 2].

Актуальність проблеми. При реалізації харчової продукції з підприємства-виготвача та її обігу необхідно дотримуватися вимог маркування згідно технічного регламенту. Тому що, технічні регламенти є нормативно-правовими документами, у яких визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковими. Вони можуть також містити вимоги до термінології, позначок, пакування,

[©]Богатко Н.М., Салата В.З., Букалова Н.В., Каблучко М.В., 2013

маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва.

Також необхідно керуватися переліком документів з оцінки відповідності продукції вимогам технічним регламентам: Угода з технічних бар'єрів в торгівлі Світової організації (від 15.04.1994 р.); Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»[3]; Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2009 р. №828 «Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 року» та інші Постанови Кабінету Міністрів України №59, 288, 1599 [4, 5, 6].

Метою роботи було проаналізувати вимоги до маркування харчових продуктів в країнах ЄС та в нашій державі згідно з нормативно-правовими документами.

Результати дослідження. Маркування харчових продуктів у країнах Європейської Співдружності набуває чітких обрисів. Держави-члени ЄС наближаються до погодження нових правил маркування продуктів харчування, які збережуть можливість виробників використовувати власні схеми маркування і самостійно обирати, де показувати інформацію про поживну цінність –на передній або задній частині упаковки продукту.

У країнах ЄС маркування харчових продуктів в цілому врегульовано: Директивою Європейського Парламенту і Ради ЄС 2000/13 від 20 березня 2000 року про зближення законодавства в державах-членах ЄС щодо маркування, подання та рекламування харчових продуктів [2]. Це є основний законодавчий акт ЄС про етикетки на харчових продуктах для споживачів. Головний принцип цього законодавчого акту полягає в інформативності етикеток на харчових продуктах. Наявність етикетки забезпечує надання споживачеві інформації, яка необхідна йому, щоб зробити проінформований вибір. Етикетка може містити й іншу інформацію, яка є достовірною і не вводить в оману споживача, а також етикетка не може містити інформацію про те, що вживання даного продукту запобігає виникненню чи виліковує те чи інше захворювання. Також у цьому європейському нормативно-правовому документі подано, що список інгредієнтів включає усі інгредієнти харчового продукту у порядку зменшення ваги, у запису на момент їх використання у виробництві даного харчового продукту. Цей список зазначається після відповідного заголовка, який містить слово «інгредієнти».

У Директиві Європейського Парламенту і Ради ЄС 89/386 регламентовані вимоги щодо маркування партій харчових продуктів: заборонено продавати харчові продукти, якщо партії харчових продуктів не містять встановлених маркувань; форма маркування партій харчових продуктів встановлюється оператором харчової галузі, на нього ж покладається і здійснення маркування партій харчових продуктів. Директива Європейського Парламенту і Ради ЄС 89/107 встановлює вимоги щодо використання харчових добавок, їх безпечність та нанесення на пакування харчових продуктів маркування у формі E номер, що свідчить про те, що харчові продукти містять

харчові добавки (наприклад, Е 415 – ксантанова смола, підсолоджувач). Також на пакуванні може вказуватися назва хімічної сполуки, що використовується як харчова добавка при виготовленні того чи іншого харчового продукту.

У країнах ЄС маркування харчових продуктів регламентовано також рекомендованим Кодексом загальних принципів гігієни харчових продуктів – Кодексом Аліментаріус (*CODEX STAN 1* «Общий стандарт кодекса по маркировке фасованных продуктов питания») та Регламентом (ЄС) № 1169/2011 Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2011 року «Про надання споживачам інформації про харчові продукти».

Мета маркування харчових продуктів полягає в тому, щоб зробити етикетку більш чіткою і відповідною уявленням споживачів, встановити конкретні вимоги з відображенням інформації на оброблених продуктах на передній частині упаковки. Очікується досягти згоди після невдалого першого читання в Європейському Парламенті у 2010 році, коли законодавці відхилили заклики груп споживачів з охорони здоров'я до застосування системи світлофора, що давала б візуальне попередження про високий вміст жирів, цукру чи солі у продукті. Результати голосування Парламенту розглядалися, як перемога харчової промисловості, яка старанно лобіювала систему світлофора, що в даний час застосовується у Великобританії.

Європейська комісія спочатку пропонувала сувору схему обов'язкової інформації, яка має бути представлена на передній сторінці упаковки із зазначенням п'яти харчових характеристик: поживної цінності, вмісту солі, цукру, жирів. Ці дані повинні відображати кількість в 100 г, 100 см³ або в порції. Початковий варіант тексту на маркуванні харчових продуктів також передбачав затвердження додаткових національних схем – добровільних або обов'язкових, які доповнювали правила ЄС щодо належного маркування. У першому читанні Європейський Парламент підтримав обов'язкове зазначення харчових характеристик на передній сторінці упаковки, але в червні 2010 року проголосував за видалення розділу про національні системи, мотивуючи тим, що «все повинно бути зроблено шляхом загальноєвропейського регулювання». Парламент також вимагає обов'язкового маркування речовин для підвищення апетиту у продуктах.

На харчових продуктах маркування країни походження в даний час є добровільним, за винятком випадків, коли відсутність такого маркування може ввести споживача в оману щодо справжнього походження продукту. Що стосується м'яса, тільки яловичина повинна мати маркування країни походження на етикетці. Комісія Євросоюзу не пропонує жодних змін до цих правил. Але Парламент вимагає обов'язкового маркування країни походження для риби, птиці та молочних продуктів, навіть при використанні в якості інгредієнта в оброблених харчових продуктах, а також в продуктах, що складаються з одного інгредієнта. Рада ЄС, в свою чергу, готова підтримати розширення діючих правил для свинини, баранини і птиці, але з деякими зауваженнями.

В Україні маркування харчових продуктів в цілому врегульовано наступними нормативно-правовими документами: Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів»[7], Закон України «Про захист прав споживачів» [8], Закон України «Про дитяче харчування» [9], Технічний Регламент щодо правил маркування харчових продуктів», ДСТУ 4518:2008 «Продукти харчові. Маркування для споживачів. Загальні правила»[10], ДСТУ-Н ISO/IES Guild 41:2004 «Настанови стосовно пакування. Положення, спрямовані на задоволення потреб споживача»[11], ДСТУ 4260:2003 Тара і пакування спожиткові. Маркування. Загальні вимоги»[12].

Законодавча відповідальність про порушення вимог до маркування регламентується Законом України «Про інформацію», де вказано, що основними принципами інформаційних відносин є: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації. Кожен споживач має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів».

У Законі України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» вказано, що продукція має дефект, якщо вона не відповідає рівню безпеки, на яку споживач або користувач має право розраховувати виходячи з усіх обставин, зокрема пов'язаних з розробленням, виробництвом, обігом, транспортуванням, зберіганням, споживанням, використанням, знищенням (утилізацією, переробкою) цієї продукції, а також наданням застережень та іншої інформації про таку продукцію, у тому числі: представлення продукції споживачеві або користувачеві, включаючи її вигляд, склад, упаковку, маркування та іншу інформацію про продукцію.

Вимоги Технічного Регламенту щодо правил маркування харчових продуктів поширюються на маркування (етикетування) розфасованих продуктів харчування, що реалізуються кінцевому споживачу через оптову або роздрібну торговельну мережу, а також заклади ресторанного господарства (ресторани, їдальні, лікарні та інші аналогічні заклади).

На сьогодні чинний ДСТУ 4518:2008 є рекомендацією для виробників щодо маркування харчових продуктів відповідно до вимог зазначених вище законодавчих актів. Отже, маркування, виконане із дотриманням положень ДСТУ 4518:2008 вважається таким, що відповідає чинному законодавству. Встановлення вимог до маркування і нанесення інформації саме на лицьовому боці пакування – виправдана необхідність, адже частина виробників свідомо подає інформацію на пакуванні так, щоб споживач не зміг з нею ознайомитись і правильно зробити свій вибір. Водночас, за зміст і оформлення етикеток всю відповідальність несе підприємство-виробник.

У національному стандарті подана інформація, яку необхідно наносити на споживчу тару, за групами харчових продуктів:

- продукти для дитячого харчування, а також їх суміші, консерви фруктові, овочеві, овоче-фруктові, овоче-м'ясні;

- борошно, крупи, в т.ч. саго, пластівці, толокно і харчові висівки;
- макаронні вироби;
- плодоовочеві продукти і картопля;
- молоко та молочні продукти;
- м'ясо та м'ясні продукти;
- м'ясо птиці, яйця та продукти їх перероблення;
- риба та морепродукти;
- продукти з риби і морепродуктів, консерви та пресерви;
- чай, кава, какао (а також напої з них), прянощі, приправи, харчові добавки;
- харчові концентрати;
- продукти пивоварної та безалкогольної промисловостей;
- води мінеральні фасовані та води питні фасовані;
- цукор; кухонна сіль;
- продукти бджільництва;
- хлібобулочні вироби;
- кондитерські вироби і жувальна гумка;
- крохмаль і крохмалепродукти;
- олія та олійножирові продукти (а також маргарин та маргаринові продукти).

Під час маркування харчових продуктів одночасно потрібно враховувати і вимоги національних стандартів на продукцію (розділ «Маркування»), де конкретно викладено зміст інформації стосовно маркування певної харчової продукції.

Вимоги до мови маркування харчових продуктів регламентується насамперед Законом України «Про засади державної мовної політики» (Стаття 26. Мова реклами і маркування товарів) – маркування товарів, інструкцій про їх застосування тощо виконується державною мовою і регіональною мовою або мовою меншини. За рішенням виробників товарів поруч із текстом, викладеним державною мовою, може розміщуватися його переклад іншими мовами. Маркування товарів для експорту виконується будь-якими мовами. У національному стандарті ДСТУ 4518:2008 вказано, що текст на споживчій тарі, етикетці, контретикетці, кольєретці, ярлику, пробці, листку-вкладиші обов'язково повинен бути нанесений державною мовою згідно з чинним законодавством України, а додатково, відповідно до договору/контракту, продубльований іншою мовою. Текст, написи та мова повинні відповідати нормам української лексики або іншої мови, якою подано інформацію про харчовий продукт.

Важливе значення приділяється у маркуванні харчових продуктів до їх складу. Склад харчового продукту – це перелік всіх інгредієнтів цього продукту, який зазначається в маркуванні харчового продукту з урахуванням вимог Технічного Регламенту щодо правил маркування харчових продуктів та ДСТУ 4518:2008. Перелік усіх інгредієнтів зазначають у порядку зменшення їх масової частки, яка була використана в процесі виробництва або приготування

харчового продукту. Перед переліком інгредієнтів наводиться заголовок «Склад». Зазначений перелік наводять для всіх харчових продуктів. У разі, якщо інгредієнт харчового продукту складається з кількох інгредієнтів, вони також вважаються інгредієнтами цього харчового продукту.

В Україні склад харчових продуктів або рецепти регулюються у спосіб, який точно визначає складові продукту. Проте у країнах ЄС склад продуктів харчування також може регулюватися, та лише з точки зору використання певних найменувань або маркування/нанесення етикеток. Мета такого регулювання забезпечити вільний рух товарів, уникнувши недобросовісної конкуренції та введення в оману споживачів, – тобто спростити ведення бізнесу, забезпечивши при цьому поінформований вибір споживачів.

Висновки. Важливо інформувати споживачів і надавати їм можливість робити проінформований вибір стосовно харчових продуктів – це базується на засадах безпечності та якості харчових продуктів. Тому, необхідно зробити висновок, що усі суб'єкти господарювання повинні надавати об'єктивну і обґрунтовану інформацію споживачам про харчові продукти.

Література

1. Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга: ДСТУ ISO 22000:2007 (ISO 22000:2005, IDT) . – К., Держспоживстандарт України, 2007. – 30 с.
2. Регламент 2000/13/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 20.03. 2000 р. щодо наближення законодавства держав – членів ЄС стосовно етикетування, презентації та реклами харчових продуктів
3. Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності». ВР від 01.12.2005 р., 3 3164-IV.
4. Постанови Кабінету Міністрів України від 24 січня 2007 р. № 59 «Про затвердження Порядку здійснення процедури призначення органів з оцінки відповідності продукції, процесів і послуг вимогам технічних регламентів».
5. Постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 288 «Про затвердження переліків центральних органів виконавчої влади, на які покладаються функції технічного регулювання у визначених сферах діяльності та розроблення технічних регламентів».
6. Постанови Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 р. № 1599 «Про затвердження опису та правил застосування національного знака відповідності».
7. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів». Затв. ВР від 23.12.1997 р. №771/97. Зміни 06.09. 2005 р. №2809-IV; 17.12. 2009 р. № 1778-17.
8. Закон України «Про захист прав споживачів». Затв. ВР від 12.05. 1991 р. №1024-XII. Зміни 01.12. 2005 р. №3161-IV.
9. Закон України «Про дитяче харчування». Затв. ВР від 14.09. 2006 р. №142-V.
10. Продукти харчові. Маркування для споживачів. Загальні правила: ДСТУ 4518:2008. – К., Держспоживстандарт України, 2008. – 39 с.

11. Настанови стосовно пакування. Положення, спрямовані на задоволення потреб споживача: ДСТУ-Н ISO/IES Guild 41:2004. – К., Держспоживстандарт України, 2004. – 12 с.

12. Тара і пакування спожиткові. Маркування. Загальні вимоги: ДСТУ 4260:2003. – К., Держспоживстандарт України, 2005. – 13 с.

Summary

Bogatko N.M., Bukalova N.V., Salata V.Z., Kabluchko M.V.

DEMAND TO MARKING OF FOOD PRODUCTS OF PROVIDING OF THEIR UNCONCTRN SAFETY AND QUALITY

Establish Requirements are set to marking of food products in the countries of EC and in our state according to normatively-legal documents, including by technical regulations, that give an opportunity to the ordinary consumer to buy safe and quality food products.

It is important to inform consumers and give possibility to do their informed choice it is based on relation to food products – on principle of concern and quality of food products to them. To that, it is necessary to draw conclusion, that all subjects of management must give objective and reasonable information to the consumers about food products.

Key words: marking, food products, label, normatively-legal documents, consumer, composition of product, safety, quality

Рецензент – к.вет.н., професор Козак М.В.